

גרהארד אמאנסהאוזר: הערות לספרות

נניח שנשמעה בעיר צעקה לאמור: במקום זה־וזה נחת יצור זר מן החלל החיצון. היתה מתחילה נהירה כללית של המונים, שבגלל חוסר הבהירות שבידיעה זורמים היו, מן־הסתם, לשלושה או ארבעה מקומות ומתאספים שם בעם רב, במרכזם של מקומות אלו אולי לא היה נמצא דבר, אך המאמץ, המיתח והלחץ המאפיינים ציבור גדול ומרוכז היו מעוררים את הרושם שמהו בלתי־רגיל אמור להיוצר מתוך חבלי־לידה כלליים.

או נחשוב־נא על האירופיקה, שסימניה הבולטים הם רמוי הבטחות ומודעות המתפר־סמות לראנה בכל אתר ואתר וכתוצאה מהן משוכנע כל אדם כי אי־שם ניתן להשיג ולהגשים ציפיות בלתי־רגילות, אף כי אותו אדם, אם יישאל, על־הרוב יודה שאמנם זכה כבר בדרכו לשם בבעיטות אחדות אלא שעדיין לא הצליח לחדור לאותם מרכזים מסתוריים שסביבם ההתקהלות צופה כל־כך.

ועוד שומעים אנו כי מרכזים כאלה של מתיחות שאין למעלה ממנה קיימים גם באמנות ובמיוחד בספרות. המשכיל ידע כי מתיחות מסוג זה אינה מצויה ברומן־הבלשים, שאיתו אינו מסוגל להניח מידו מרוב התרגשות. לעומת זאת תימצא גם תימצא, לדברי תולדות־הספרות, או מודעת־הפרסומת, או מלות־ההסבר שעל־גבי העטיפה, ביצירות מסוימות שלמקראן נעצמות עיניו שוב ושוב מרוב שיעמום. והוא ייזהר מלהכחיש דעות מקובלות אלו.

ואם אומר פלוני על ספר מפורסם שהוא אוהב אותו במיוחד, קבל־נא את דבריו בחיוך מלבב של הבנה ורמזו לו בעיניך על הסכמתך, אלא אם כן אף אתה עצמך ידע משהו על ספר זה. א־ראו הישמר משאול אותו על כך, פן יוצרו מצבים בלתי־נעימים, שפן בזכרונו ודאי עטור אותו ספר הילה עדינה של אידיאל, המעיבה על הפרטים. להרוס את דמיונותיו הדתיים של הזולת בשאלות על דברים של מה־בכך, הרי זה דבר הנוגד את הנימוסים המקובלים, לפחות בארצות הקאתוליות: התנהגות כזאת תיחשב פרוטסטאנטית ובלתי־דיסקרטית. חיוך ההסכמה, לעומת זאת, כמוהו כאומר: שנינו יודעים למה כוונתנו, יש שם, ברקע, משהו נוגה, כמו תמונת המדונה באור־דימדומים.

אבל מה על ההמוניות שבספרות בת־זמננו? הגם לה יימצא מקום באותן גומחות שקטות של הגות, שם איש לא יפריענה? דרך־כלל אין היא זקוקה להן, שפן כל תחומה רווי מיתח בדומה לאותם ביטויים עזים ובזטים שספרות זו מלאה אותם. מאז חדלה הפרוזה מלספר והחלה להעמיס על כל משפט ממשפטיה מיתח גבוה, די לך שתחליק על פני ספר כזה וכבר ברק מתמלט ממנו. לא ייפלא אפוא שלאחר מגע חולף עם ספרים כאלה מיד מתבקשת, לשם הרפיה, קריאת רומן־בלשים; וכי יכול אדם לשהות עת ארוכה בשדה של מיתח גבוה? בעוד שיצירות־מופת מימים־עברו זכו

לפעמים לקריאה בטרם תתפוסנה את מקומן בגומחות, הרי לגבי יצירות בנות־זמננו די לך כמגע קליל כמגע בגדו של משיח למען תחוש בעצמת המיתח שלהן ותושפע ממנה. מפיון שבעולם־היצריכה אין שומרים ללא־קץ על מוצרים חדשים, גם הגומחה נעשית מיותרת.

אם, כפי שיארע על־הרוב, היצירות פורקות מתוכן מטען אירוטי (והן צופנות בהן, כמובן, רק אירוטיקה גבהת־מיתח ואכזרית), א־ראו ניתן לצוד שני זבובים במכה אחת. בספרים מסוג זה מומלץ לעיין רק באותם מקומות (שאותם תוכל למצוא על־נקלה אגב דיפדוף מהיר) שבהם שתי תופעות־היסוד, האירוטיקה והאמנות, חופפות אשה את רעותה. הואיל וממילא העלילה היא שם ענין שולי, נחרטים רק קטעים אלה למעשה בזכרון הקורא וכל הרוצה יכול אף לקמוט את קרנות הדפים המתאימים, למקרה שזודמן לו לשוב אליהם ולהחליף כוח אחר תלאות היומיום הממושך.

סימן־ההיכר של החדש הוא העזות המצויה־בכל ; ואם אומר גיתה על הרומנים שלו שסגנונם הוא בחזקת רמז מנומס, הרי כיונתו לומר שבזמנים מאוחרים ומשוחררים יותר יוכלו הבריות לחסוך מעצמם את הקריאה בספריו, לפי שאז, כפי שאכן יקרה כיום, יוגד בפה מלא כל מה שבעבר רק נרמז והנימוס יתגלה כסימן של הדחקה. גם הופעתם הגופנית של המשוררים בני־זמננו מבטאת בדרך־כלל יתר־עזות מאשר בעבר. תכופות אופפם ריח המרמז כי כאן, בתוך עולם ממוסד ומווסת, צומח משהו היולי, מין פיסת יער־בראשית, אם בצורת שער־ראש מגודל־פרא ואם במבט־חיה אנארכי או בלבוש פרוע־בקפידה. אכן, מראה מרנין לעיניהם של האנשים הלאים לובשי חליפות־הקונפציה, ממש כמו פעם בעולם הרועים, אחר־כך אצל רוסו ובהמשך הזמן—בימים של דס־ואדמה, המשק החקלאי אמנם נמאס עלינו, אך השער המגודל פרא הוא יער־הבראשית של הערים.

המשורר הוא אפוא יצור נחוץ, ואפילו יעברו מן העולם כל רבי־הסופרים שהולידו, כדברי מוזיל, "תעשיית־ענק של הרוח", זו שהביאה להקמת "קופות־חסכון של שפע רוחני־לאומי"—בכל־זאת תמצא ידם של פייטני־השוליים מגודל־הזקן לרכוש חווילה, שאותה ימלא, כדרך בוני־עולם זוטרים, בריח מקטרות וויסקי. אורח חברת־השפע שיעבור על־פני בית כזה ישמע את תיקתוק המכונה המשליכה על הנייר מלים גסות המעליבות אותה, עד שסוף־סוף יצלצל הטלפון, היוצר יניד רעמתו באי־רצון ואחר יחוש בריצה קלה אל הפרוודור, כדי לשמוע שם דין־וחשבון מפי סוכנו או להוסיף את חתימתו מתחת לעצומת־מחאה.

איך הגענו לידי כך ? אולי התחילו הדברים מהודעתו של איזה משורר־חצר מימים־עברו, שהתריע על זיהום קנו ושילב בדבריו רמזים אפלים על קשר בינלאומי, הזומם להפריע את עסקיהם של התמימים, השרשיים ושרי־הדרך ולהחליש בכך את כוח־המגן בשעת־חירום. ליברל זקן אחד עשה אזנו כאפרפסת, אמר בלבו כי אכן הגיעה העת לעשות מעשה וערך כתב־סניגוריה להגנת החירות המדינית והמינית. עתה הכירו הכל שהנה נתגלה חומר להתנעת המכונה הזקוקה מדי־פעם לסוג דלק חדש, או, כדברי מוזיל, "הבקורת גילתה נושא הראוי ליצירתה". לאחר התעודדות

הדדית נמוגו החששות כלפי היצירה שתחילתה נראתה מפוקפקת כלשהו; היא הוצפה נוסחות־כישוף רציניות ומיטאפיזיות ובשם החופש קראו לה דרור. עכשיו העזו לגשת אליה גם הפרופיסורים, תחילה אלה שלא־מִן־המנין ואחריהם אלה שמִן־המנין, והכשירוה. שום דבר לא חסם עוד את הדרך להופעת השר.

עזות־הביטוי פילסה לה את דרכה וכבשה את מקומה לצד אבקת־הכביסה עזת־הפעולה, לצד משחת־העור היעילה ולצד כל אותם מוצרים שתקפם הוכח על־ידי המדע. והאירוטיקה שלטת אף בתחומים שבדרך־כלל אפשר להגיע אליהם רק באמצעות זריקות פֶּאָרַאפִּין.

חייב כל אדם להתרשם מן הדוחק: המאמץ והלחץ עזים כל־כך עד כי רק ספקן שונא־הבריות יטען שאין מאחריהם ולא־כלום. האמנם נחת יצור מן החלל החיצון?

(ת. ה.)